

ב. כתב הרמב"ן: מגילה צריכה עיבוד לשמה כספר תורה, שהרי נקראת 'ספר' וזהו דבר שבגופה. ואילו הרמב"ם סובר שמגילה אינה צריכה עיבוד לשמה (ע"ע שעורים לזכר א"מ, ח"א עמ' רנא). ולכל הדעות נראה שמגילה אינה כשרה אלא כשכתובה על עור בהמה טהורה, כספר תורה (עפ"י דובב מישרים ח"א מ).

ג. יש מחמירים ומצריכים תגין למגילה. ולא מחוור, שלא מצינו תגין אלא לספר תורה, שמצאו משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אך לא במגילה. ואמנם לענין שרטוט התרבתה מגילה אך לא לענין תגין (ר"ן).

דעת הפרי-חדש ש'חק תוכות' כשר במגילה. ויש חולקים (ע' מגן אברהם תרצא, א. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א מ).

ה. אמר רב יהודה אמר שמואל: הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. אמר רבא: לא אמרנו אלא כשהיא שוה לשאר הספרים שעמה, אבל אם ניכרת לעצמה, שהיא גדולה משאר הספרים או קטנה מהם – כשר. ואמרו שזה דוקא בציבור אבל ביחיד כשר בכל אופן. (ויש מפרשים שנחלקו בדבר שמואל ורבי יוחנן. ע' הגהות ריעב"ז; שעורים לזכר א"מ, ח"א עמ' רמט).

לפירוש הר"ן אף בציבור יצא בדיעבד אלא שלא יקרא לכתחילה, וביחיד אפילו לכתחילה. ויש אומרים שבציבור לא יצא אף בדיעבד, וביחיד נחלקו אם כשר לכתחילה אם לאו (ערימ"ם רי"ף או"ח תרצא, ח).

ו. הסיקו ששיר התפר (– כשתופרים יריעות הספר לחברן, משיירים בתפר למעלה ולמטה, ואין תופרים עד קצה היריעה) אינו מהלכה למשה מסיני אלא חכמים אמרו כן כדי שלא יקרע (שכשהוא מהדק ורואה שבמקום שיר התפר מתחיל להרחיב, נמנע מלהדק יותר. ואילו לא היה משייר, כשהוא מהדק יותר מדי היה נקרע).

אפשר שאם לא עשה כן ולא שייר כלום – לא נפסל הספר (ר"ן).

דפים יט – כ

כט. א. אלו הם הכשרים לקרות את המגילה ואלו אינם כשרים? מה דינו של קטן בקריאת המגילה?
ב. מה דינה של השמעה לאוזן בקריאת המגילה, בקריאת שמע ובברכות?

א-ב. הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן. רבי יהודה מכשיר בקטן.

קטן שהכשיר רבי יהודה – בשהגיע לחינוך (רש"י: כבן תשע עשר). וכן העיד רבי שבהיותו קטן קרא המגילה לפני רבי יהודה. אבל חכמים חולקים. (ואף על פי שעיקר חיוב קריאת המגילה מדרבנן, וגם קטן חייב מדרבנן – אין 'תרתי דרבנן' מוציא 'חדא דרבנן'. עפ"י תוס').

להלכה נקטו רוב הפוסקים שקטן אינו מוציא אחרים ידי חובתם. אך יש מכשירים (ע' הגהות אשר"י מא"ז; ריא"ז; בעל העיטור – מובא באו"ח תרעה, ג ובהגר"א). ויש מי שכתב שבשעת הדחק במקום שאין אנשים הבקיאים במקרא מגילה, יכול להוציאם קטן שהגיע לחינוך (מובא במשנ"ב תרפט סק"ו. וע' בריטב"א שהביא דעה שאף תנא קמא לא פסל קטן אלא לכתחילה. [וכן כתב הפרי-מגדים (רפב) לענין קריאת התורה. ויש חולקים. ע"ש במגן אברהם ובאגרות משה או"ח ח"ב עב]).

'חרש' שאמרו כאן – במדבר ואינו שומע, ודינו תלוי במחלוקת התנאים; לרבי יוסי אף בדיעבד לא יצא, שהוא סובר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו – לא יצא (וכיון שחרש אינו יוצא בקריאה אינו מוציא אחרים ידי חובתו). ולרבי יהודה, לכתחילה צריך להשמיע לאזניו (כן למדו מדברי ר"י בברכת המזון) אבל בדיעבד יצא. ורבי מאיר אמר בקריאת שמע שאף לכתחילה אינו חייב להשמיע לאזניו. וכן אמר רבי יהודה בן רבי שמעון בן פזי, שחרש המדבר ואינו שומע תורם אף לכתחילה, אעפ"י שאינו שומע הברכה באזניו.

א. הלכה כרבי יהודה לענין קריאת שמע ושאר ברכות (תוס' ושאר פוסקים עפ"י ברכות טו). ויש אומרים שלענין מגילה חמור יותר [משום פרסום הנס] וכל שהקורא חרש אין יוצאים בקריאתו (ע' בית יוסף ושו"ע תרפט, ב; לחם משנה מגילה א).

ויש סוברים שלפי מסקנת הסוגיא, לא אמר ר' יהודה (משום ראב"ע) שיצא אלא במי שראוי לשמיעה ולא השמיע לאזניו, אבל חרש שאינו ראוי – לא יצא אף בדיעבד, ולכן חרש שקרא את המגילה לאחרים – לא יצאו ידי חובתם (עפ"י ט"ז או"ח תרפט ועוד). ואם אינו חרש גמור וראוי לשמוע קול גדול, כתב בשבות יעקב (ח"ב לג) שנחשב 'ראוי' ויצא ידי חובתו אף אם לא שמע. ולפי זה יצא גם שאין לחרש לפרוס על שמע ולהוציא אחרים ידי חובתם (כן צדד הפמ"ג). ואולם שאר אחרונים חולקים על חידוש זה (מג"א, פר"ח הגר"א, שאג"א (ו) ועוד).

וכתב הגרעק"א (מובא בבאור הלכה נה, ח), כיון דקיימא לן שלכתחילה צריך להשמיע לאזניו, אין נכון להעמיד ש"ץ כזה. ואולם בשו"ת הרשב"ש (תד) כתב שחרש המדבר ואינו שומע יכול לעבור לפני התיבה ולהוציא את הרבים ידי חובתם, וכן פורס על שמע, ואף לכתחילה – שהרי הוא מחויב בדבר. ועוד לפי שברכות ק"ש אינן כברכת המצוות, וק"ש עצמה הלא נהגו שכל אחד קורא לעצמו. ולא הביאו אחרונים ז"ל, ובספר הר צבי צדד כן מסברת עצמו. לענין זימון – צדד בבאור הלכה (סו"י קצט) שעתה יש להקל אף לכתחילה, כי כל אחד מברך לעצמו. 'וצ"ע'.

ב. אדם שאינו שומע אלא על ידי מכשיר שמיעה, וקרא את המגילה ללא מכשיר – הגרצ"פ פרנק כתב שיצא והוציא אחרים ששמעו ממנו [אף לדעת הט"ז הנ"ל שחרש לא יצא אף בדיעבד] (הר צבי).

ג. לדעת רבי יהודה (וכן הלכה, כאמור), צריך להשמיע לאזנו לכתחילה מדרבנן (ריטב"א; ב"ח). ולדעת הראב"ד (מובא ברשב"א ברכות) הוא דין דאורייתא לכתחילה (מובא במשנ"ב סב סק"ד).

ד. נראה שבדיעבד יוצא ללא השמעת האוזן גם בחיתוך שפתים בלבד, בין אם נושף אויר תוך כדי אמירתו בין אם נושם, בין אם אין מעבר אויר בפיו אלא חותך בשפתים לבד (עפ"י הוראת הגר"א נבנצל והגר"מ מאזוז שליט"א).

ה. בערכין (ב:) אמרו 'הכל כשרין לקרות את המגילה' להביא את הנשים, וכרבי יהושע בן לוי שאמר נשים חייבות במגילה שאף הן היו באותו הנס. ופרש"י שחייבות במקרא מגילה ומוציאות את הזכרים.

ובה"ג פסק שנשים אינן במקרא מגילה אלא חייבות בשמיעתה בלבד (עתוס' ערכין ג). ונחלקו הדעות האם עבד כנעני חייב במקרא מגילה (ע' רמב"ם מגילה א; טור או"ח תרפט; שו"ת הרשב"ש תנב-תנג; ברכת מרדכי ח"ב מב; אבני נזר או"ח תמב). ע"ע בפירוט לעיל ד.

דף כ

ל. מתי זמנם של קריאת המגילה ביום הפורים, מילה טבילה והזיה?

אין קורין את המגילה ביום הפורים, ולא מלים (בין מילה בזמנה בין שלא בזמנה. עפ"י רמב"ם מילה א,ח. וכ"מ מכמה ראשונים כאן. וע' דבר אברהם ח"ב א) ולא טובלים ולא מזים עד שתנף החמה. וכולם שעשו משעלה עמוד השחר – כשר (שכולם צריכים להעשות ב'יום' כפי שדרשו בגמרא, ובעצם משעלה עמוד השחר יום הוא, כפי שדרשו מהכתוב בנחמיה בעבודת בית המקדש, אך לכתחילה צריך להמתין עד הנף החמה).
א. טבילה שאמרו, יש מפרשים טבילת הטמאים ביום השביעי שלהם לאחר ההזאה [אבל לאחר היום השביעי – טובלים אף בלילה (רש"י תוס' ועוד). וכתבו התוס' שיש טבילה נוספת שלפני הזאה, והיא כשרה אף בלילה]. ויש מפרשים טבילת האזוב לצורך ההזאה, שאינה כשרה אלא ביום (עתוס' וש"ר).

ב. זה שלכתחילה צריך להמתין עד הנף החמה, פרש רש"י (ועוד) לפי שאין הכל בקיאים בדבר הלכך צריך להמתין עד שיהא יום ברור [ולשון הרא"ש (ברכות פ"א ט): 'לכתחלה אין לעשותה משום דנראה כליה']. ויש שדקדקו מדברי רבנו תם (בתוס' יומא לו: ומהרמב"ם (מילה א,ח; פרה יא,א) שהוא דין דאורייתא לכתחילה (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קפא, א [וע"ש שבאר כן אף בדעת רש"י]; שיעורים לזכר א"מ ח"א עמ' קו ואילך).

טבילת שומרת יום כנגד יום, גם היא אינה אלא ביום [כאשר טובלת בו ביום ששומרת, אבל אחר כך יכולה לטבול אף בלילה], כיון שצריכה ספירה, אין 'ספירה' אלא ביום (כמו שכתוב וספרה לה שבעת ימים).

דפים כ – כא

לא. אלו מצוות כשרות כל היום ואלו כשרות כל הלילה?

כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל (ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה'; זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו) ולנטילת לולב (ולקחתם לכם ביום הראשון) ולתפלת המוספין ולמוספין (דבר יום ביזמו, ותפלת המוספים כמוספים. ולכתחילה זמן המוספים בין שני התמידים אבל בדיעבד כשר כל היום. ר"ן ועוד) ולוידוי הפרים (פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח, שלמדים 'כפרה – כפרה' מיום הכפורים) ולוידוי (כהן גדול ב)יום הכפורים (וכפר בעדו ובעד ביתו – בכפרת דברים הכתוב מדבר. ונאמר ביום הזה יכפר עליכם) ולוידוי מעשר (ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש... היום הזה ה' אלקיך מצוך...). לסמיכה ולשחיטה (וסמך... ושחט; ביום זבחכם) לתנופה (ביום הניפכם את העמר) ולהגשה (והניף... והקריב) ולקמיצה ולהקטרה ולמליקה ולקבלה ולהזיה (ביום ציתו את בני ישראל להקריב את קרבניהם...) ולהשקית סוטה ('תורה – תורה' ממשפט) ולעריפת העגלה ('כפרה' כתוב בה כקדשים) ולטהרת המצורע (... ביום טהרתו). וכן סידור וסילוק בזיכום כשרים כל היום לרבי יוסי [אבל חכמים מפרשים תמיד ממש ולדבריהם צריך לסדר מיד כשמסלק].
וכן מילה טבילה והזאת טמאים אינה אלא ביום, כפי ששנינו לעיל. בתפלין – נחלקו תנאים אם עיקר זמנם ביום בלבד או אף בלילה, וכן בציצית נחלקו תנאים.